A SHORT HISTORY OF THE CONCEPT OF PERSONIFICATION

Anca NEMEŞ
"Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: Personification has always been an underrated trope, despite the wealth of metaliterary information it is able to offer. This article aims to note a short history of the concept of personification, as well as to investigate the reasons why this artistic device cannot be found at the same level of appreciation as other literary devices. Even though personification is a common, widespread trope, being especially present in poetry, surprisingly, its status within literary theory has always been imprecise and volatile, the prevailing critical attitude towards personification being, in all moments of history, one of indifference. The banality generally attributed to this trope led on the one hand to the current scarcity of theoretical texts on the topic, and on the other hand to the contradictions and uncertainties dominating the few texts which do exist.

Keywords: personification, prosopopoeia, metaphor, conceptual metaphor, anthropomorphism.

Crearea de imagini este un atribut uman definitoriu, în special când ființa umană se confruntă cu realități abstracte, incomprehensibile sau înfricoșătoare. O analiză a personificării nu se poate realiza în absența unor considerații privitoare la metaforă, în a cărei largă categorie se regăsește și cea dintâi. Parafrazând celebra cugetare a lui Aristotel cu privire la natura omului, Gh. Crăciun afirmă că omul este „animalul metaforizant"[1]. Într-adevăr, crearea de imagini, simboluri, metafore pentru a înțelege sau a se apropia de aspectele mai dificil de conceptualizat ale realității este un atribut specific omului. Din această cauză, metafora ca realitate lingvistică, retorică, psihologică sau socială constituie de multă vreme o preocupare a cercetătorilor. Definită ca un transfer de sens prin intermediul căruia un cuvânt – imagine înlocuiește cuvântul – obiect[2], metafora este apreciată ca fiind cea mai rafinată formă a limbajului artistic. Însă ea se regăsește și la nivelul limbajului cotidian, codificând adesea modurile de raportare la lume ale anumitor indivizi sau grupuri sociale. Spunem, de pildă, că viața ne-a trădat, că un computer a murit sau că timpul aleargă. Investind obiecte cotidiene inanimate sau abstracțiuni cu trăsături umane, realizăm o mai mare apropiere de acestea, lucru care facilitează înțelegerea lor.

Modul în care omul alege să traducă realitatea în limbaj figurat, prin intermediul metaforelor, este nu doar o sursă de plăcere estetică ci și o oglindă a psihologiei individuale sau colective. Conceptul de *metaforă conceptuală* este unul des vehiculat în ultimul deceniu, și apreciat ca fiind puntea de legătură între lingvistică și literatură. Cercetătorii implicați în analiza metaforelor conceptuale (sau cognitive) postulează că metafora nu este o modalitate a limbii, ci una a gândirii. Astfel, metafora conceptuală ar putea fi înțeleasă drept domeniul vast al raportării simbolice a omului la lumea înconjurătoare, raportare exprimată la nivelul subsumat al artisticului prin metafore ca tropi. Metaforele proiectează structuri din domeniile-sursă ale experienței umane în domenii-țintă abstracte. Conform teoriei conceptuale a metaforei, tindem să înțelegem realitatea prin intermediul metaforelor; acestea sunt

[1] Gheorghe Crăciun, *Introducere in teoria literaturii*, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011, p. 217
[2] Irina Petraș, *Teoria literaturii*, Biblioteca Apostrof, Cluj Napoca, 2002, p. 101

BDD-A22101 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:38 UTC)

„fundamentale, răspândite, inconștiente, sistematice, bine înrădăcinate și convenționale”[3]. Substantivele abstracte, cum ar fi timpul, viața, emoțiile, procesele mentale, valorile, sunt conceptualizate pe baza unor domenii sursă, care reprezintă procese, activități, orientări și mișcări raportate de cele mai multe ori la sine. De cele mai multe ori ne imaginăm mintea ca un recipient, o persoană furioasă ca un recipient sub presiune, o activitate întinsă pe o mai mare perioadă de timp (cum ar fi o relație, o carieră sau o viață) ca un drum, simțim că succesul sau fericirea se află undeva „sus”, pe când tristețea sau insuccesul sunt „jos”, iar timpul este perceput ca un obiect în mișcare.

Umberto Eco își exprimă convingerea că adevărul, deși imposibil de cunoscut în totalitate, nu poate fi investigat fără a face apel la metaforă, deoarece aceasta constituie o parte integrantă a însăși esenței adevărului. Într-o abordare de factură platonică, Eco definește adevărul ca „o armată mobilă, elaborată poetic, de metafore, metonimii și antropomorfisme care se coagulează ulterior în cunoaștere, iluzii a căror natură iluzorie a fost uitată”[4]. Personificarea poate astfel fi percepută nu doar ca o figură de stil cu rol estetic ci și ca un instrument de investigare a mentalului unei comunități culturale, ale cărei acte de limbă stau în mod obligatoriu sub semnul unei convenții, convenție care nu este aproape niciodată universală sau integral transferabilă unei alte comunități lingvistice.

De multe ori, metafora este utilizată pe post de etichetă generică ce se referă la toate tipurile de expresie figurată, probabil datorită faptului că aceasta întrunește cel mai mare grad de diversitate în natura sa combinatorică. Metafora, într-o accepțiune largă, implică un melanj, o alăturare de elemente lingvistice care în condiții obișnuite de comunicare nu se regăsesc împreună sau sunt percepute ca fiind incompatibile. Metafora, comparația și oximoronul au la bază alăturarea a două entități în scopul comparării acestora. Personificarea, privită ca subspecie a metaforei, realizează în fond același lucru, însă într-un mod diferit, învestind abstracțiuni, concepte sau obiecte cu funcții și atribute umane. Mergând mai departe, un caz aparte de personificare îl reprezintă apostrofa, invocarea acelei abstracțiuni antropomorfizate și utilizarea adresării directe, ca și cum conceptul în cauză, personificat, nu are doar trăsături umane ci și o prezență fizică[5].

Lingvistul maghiar Zoltán Kövecses clasifică metaforele conceptuale în trei categorii: structurale, ontologice și orientaționale[6]. De interes pentru lucrarea de față sunt metaforele ontologice, pe care Kövecses[7] le definește ca tipul de metaforă ce conferă un nou statut ontologic categoriilor generale de concepte abstracte - țintă, generând astfel noi entități abstracte. Cu alte cuvinte, individul uman își conceptualizează experiențele sub aspectul obiectelor, substanțelor sau recipientelor. Astfel, metafora ontologică are funcția de a conferi experiențelor umane – cu precădere celor vagi, ambigui, slab delineate – un statut, reprezentându-le ca obiecte (un eu fragil, o minte ascuțită), substanțe (multă alergătură) sau recipiente (o existență goală, o zi plină de activități).

Același Kövecses consideră personificarea ca fiind o subspecie a metaforei ontologice[8]. În accepțiunea sa cea mai generală, personificarea reprezintă atribuirea de calități omenești unor lucruri, ființe sau abstracțiuni. Personificarea valorifică cel mai de încredere

[3] Agnes Petocz, *Re-Thinking the Place of Semiotics in Psychology and its Implications for Psychological Research*, în *Semiotics. Theory and Applications,* Hamel, S.C. (ed), Nova Science Publishers, New York, 2011, p. 126

[4] Umberto Eco, *Kant and the Platypus. Essays on Language and Cognition*, Houghton Mifflin Harcourt, 2000 p. 45, trad. ns.

[5] Jack Barlow, *Psychology and the Poetics of Growth: Figurative Language in Psychology, Psychotherapy, and Education*, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, NJ, 1977, p. 38

[6] Zoltán Kövecses, *Metaphor. A Practical Introduction*, Oxford University Press, New York, 2010, p. 37

[7] Kövecses, op.cit., p. 38-39

[8] Kövecses, op.cit., p. 38-39

BDD-A22101 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:38 UTC)

domeniu – sursă pe care îl posedăm, şi anume sinele. Prin personificarea inanimatelor se realizează o apropiere între om şi obiectul îndepărtat sau abstract, lucru care conduce la o mai bună înţelegere. Personificarea permite astfel omului să utilizeze cunoştinţe despre sine pentru a înţelege mai aprofundat alte aspecte ale lumii, cum ar fi timpul, moartea, forţele naturii sau obiectele inanimate.

Pe o poziţie similară se găseşte şi James Paxson, care consideră că personificarea reprezintă transpunerea materială a unei cantităţi (adesea ideatice sau abstracte) într-o altă cantitate, reprezentând de obicei o persoană. Această transpunere implică uzul unei metafore conceptuale din câmpul recipientelor, al conţinerii[9]. Din acest punct de vedere, forma pe care o ia metafora (ceva conţinut de altceva) se apropie de concepţia structuralişţilor referitoare la semn. Privit prin această prismă, procedeul personificării, cu structura sa compusă, se subscrie concepţiei generale a erei în care a apărut, şi anume că toate lucrurile au o structură duală, compusă din forme şi esenţe.

Se pare că personificarea s-a bucurat de o atenţie mai serioasă abia în cadrul teoriei literare recente. Până nu demult, acordarea unei identităţi umane unei realităţi non-umane era subsumată alegoriei[10], însă în ultimii ani, valoarea sa esenţială pentru discursul literar, precum şi complexitatea de forme şi sensuri ale personificării au condus la o reevaluare a statutului său până la punctul de a o declara „stăpâna tropilor în discursul poetic”[11].

Deşi era natural ca cercetătorul interesat de originile teoriei personificării să se îndrepte spre Aristotel, acesta riscă să fie dezamăgit în căutările sale. Filosoful grec abia aminteşte câteva figuri de stil în *Retorica* sa, interesul său central în lucrarea respectivă fiind nu o identificare şi clasificare a tropilor, ci descrierea modurilor în care argumentele pot fi descoperite şi dispuse. Acesta aminteşte totuşi de practica specifică lui Homer, de a „oferi adesea viaţă metaforică lucrurilor lipsite de viaţă”[12], proces considerat a fi o variantă a metaforei şi numit „actualizare”[13]. Aristotel apreciază sentimentul de vioiciune şi puterea educativă pe care un astfel de procedeu îl conferă unui pasaj literar.

Prima utilizare a termenului de „prosopopeia” pentru a numi procedeul personificării se regăseşte la Demetrius din Falerum, în tratatul său, *Despre stil*[14]. Aici se regăseşte şi prima descriere a personificării ca trop din teoria retorică occidentală. Însă pentru Demetrius, prosopopeia nu denumeşte doar procedeul personificării aşa cum este el definit astăzi, ci şi cel de a invoca, de a „face prezent” un strămoş de mult plecat, precum şi antropomorfizarea şi oferirea unui glas unei entităţi geopolitice abstracte, cum ar fi spre exemplu Elada, în formă feminină, adresându-se poporului său[15].

Termenul de prosopopeia se păstrează şi în evul mediu, unde se regăseşte din nou în tratatul lui Erasmums din Rotterdam, *De copia*. Aici, Erasmus defineşte acest procedeu literar ca fiind „descrierea de persoane”[16] şi consideră termenul de prosopopeia ca fiind interschimbabil cu cel de prosopographia, procedeul de descriere a caracteristicilor fizice ale unui personaj uman. Cu toate acestea, Erasmus întocmeşte pentru prima dată o listă cu exemple de virtuţi abstracte personificate care apar în lucrările diverşilor autori latini, incluzând şi personajele mitologice în domeniul ontic al tropului personificare.

Gramaticianul francez Pierre Fontanier, preocupat în special de figurile de stil, a realizat în secolul al XVIII-lea cea mai sistematică clasificare a tropilor din vremea sa. Este

[9] James Paxson, *The Poetics of Personification*, Cambridge University Press, New York, 1994, p. 40
[10] James Paxson, op. cit., p. 1
[11] ibidem
[12] Aristotel, *Retorica*, Editura IRI, Bucureşti, 2004, p. 72
[13] ibidem
[14] apud James Paxson, op.cit., p. 12
[15] James Paxson, op.cit., p. 12
[16] apud James Paxson, op.cit, p. 23

BDD-A22101 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:38 UTC)

pentru prima dată că personificarea primește autonomie, nemaifiind subsumată metaforei, și fiind în același timp considerată a fi un procedeu distinct de cel al prosopopeii. Fontanier consideră că personificarea reprezintă substanțializarea entităților abstracte, pe când prosopopeea este procedeul utilizat pentru a acorda o voce celor decedați și cel care se bucura de o mai mare popularitate în perioada Evului Mediu și a Renașterii[17]. Conform lui Paxson, un alt merit al lui Fontanier este acela de a fi clasificat tropii în trei mari categorii – metaforă, metonimie și sinecdocă – considerând că personificarea poate funcționa ca variantă a fiecăreia din cele trei categorii[18].

Un alt exemplu de subestimare a rolurilor personificării îl reprezintă ideile expuse de Henry Home, Lord Kames, în lucrarea sa, *Elemente de critică*[19]. Aici, autorul dedică un capitol întreg noțiunii de personificare, însă, în ciuda faptului că demonstrează (poate involuntar), prin exemple din autori latini sau din Shakespeare, larga răspândire a acestui procedeu, continuă să o considere a fi lipsită de importanță în contextul global al teoriei literare. Pe baza intențiilor care stau la baza utilizării tropului, Lord Kames face distincția între două tipuri de personificare: „pasională" și „descriptivă", considerând varianta pasională ca fiind mai nobilă, deoarece oferă, chiar și pentru un moment, iluzia de viață și inteligență.

În aceeași perioadă istorică, și anume secolul al XVIII-lea, personificările își pierd din caracterul activ specific literaturii antice și medievale și devin mai degrabă statice, descriptive. Morton Bloomfield consideră acesta ca fiind efectul dezvoltării picturii și sculpturii asupra literaturii[20]. Personificarea reprezintă probabil cel mai important procedeu comun atât literaturii cât și sculpturii și mai ales picturii.

În secolul XX se remarcă un declin atât al popularității personificării ca procedeu literar, cât și al aprecierii de care aceasta se bucură în rândul teoreticienilor. Literatura, îndreptându-se spre un mimesis cât mai pronunțat al realităților umane, renunță la metafore și personificări în favoarea expresiei fruste. Iar în cadrul teoriei literare, procedeul personificării își pierde din nou din importanță, fiind subsumat alegoriei, în continuarea tendinței începute în secolul precedent[21].

Lingvistul și teoreticianul american Morton W. Bloomfield explica în 1963 că personificarea este considerată a fi cel mai puțin important element al alegoriei, fiind considerată de majoritatea contemporanilor ca fiind „secătuită de veridicitate"[22]. Cu toate acestea, Bloomfield recunoaște că de-a lungul istoriei literaturii, de la Homer la contemporaneitate, aceasta a fost unul din cele mai uzitate procedee literare. Și acesta subsumează tropul personificării clasei mai mari a alegoriei, definind ceea ce el numește alegoria personificării ca fiind procesul de animare a obiectelor inanimate sau noțiunilor abstracte, iar personificarea în sine ca fiind figura animată creată prin acest proces[23].

Încercând o clasificare a modurilor de translație a realului în figurat, Paxson distinge trei nivele de animare: substanțializare sau ipostaziere, înțeleasă ca transformarea figurată a oricărei cantități non-corporale într-una fizică, antropomorfism, adică transferul figurat al unei cantități non-umane într-un personaj cu formă umană și personificarea propriu-zisă, definită ca transferarea unei cantități non-umane în forma unei persoane umane conștiente, capabilă de

[17] James Paxson, op.cit., p. 26
[18] ibidem, p. 27
[19] Satoshi Nishimura, *Personification: Its Functions and Boundaries*, în *Papers on Language & Literature*, Vol. 50, nr. 1, 2014, p. 92
[20] Morton W. Bloomfield, *A Grammatical Approach to Personification Allegory*, în *Modern Philology*, Vol. 60, Nr. 3, feb., 1963, p. 164
[21] James Paxson, op.cit., p. 29
[22] Morton Bloomfield, op.cit., p. 161
[23] ibidem, p. 163

BDD-A22101 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:38 UTC)

limbaj și gândire, având o voce și un chip[24]. La rândul lor, aceste definiții se pot diviza suplimentar în subcategorii care pot opera individual sau se pot asocia: animificarea, adică transferul figural al unui agent uman sau al unei abstracțiuni într-un animal (procedeu care stă la baza fabulei), reificarea sau depersonificarea, care reprezintă procesul invers personificării, și anume transferul unui agent uman într-un obiect inanimat, idearea, sau transferul unui obiect sau agent uman într-o idee sau esență abstractă, și nu în ultimul rând topificarea, definită ca transferul unei abstracțiuni într-un spațiu geografic[25].

Joseph Dodson[26] propune o clasificare a personificărilor în trei categorii. Cea dintâi reunește personificările cotidiene (sau obișnuite), categorie care se referă la catacreză, o figură de stil atât de frecvent utilizată încât nu mai este percepută ca atare, elementele ei antropomorfice nemaifiind considerate a fi evidente. Este cazul expresiilor curente de genul „gura unui râu" sau „piciorul mesei". În a doua categorie se regăsesc personificările generale, care, deși denumesc trăsături umane recognoscibile, nu sunt considerate a reprezenta o persoană reală. Ultima categorie reunește personificările așa-zis reprezentative, concepute a reprezenta o persoană sau o caracteristică, și care scot în evidență un atribut, o emoție sau o parte a ființei respective.

Ilustrând idei sau concepte abstracte, personificarea facilitează înțelegerea aspectelor misterioase ale existenței, făcând în același timp textele literare mai vii, mai alerte, posibil mai accesibile și cu siguranță mai plăcute cititorului. Pe lângă aspectul său cognitiv – funcțional, metafora și implicit personificarea se constituie ca o măsură a măiestriei artistice, a elocvenței și a creativității lingvistice. Deși în modernitate și contemporaneitate uzul personificărilor este în general privit ca un procedeu demodat care diluează realismul și veridicitatea unui text, acest trop are o lungă istorie care, pe lângă valoarea literară, poate oferi informații culturale sau sociale cu privire la autori și la contextul istoric în care au creat. Personificarea poate fi privită din două perspective: pe de o parte din punctul de vedere consacrat, al teoriei literare, iar pe de altă parte din punct de vedere antropologic. Astfel, pot fi investigate două fațete ale aceluiași fenomen: personificarea ca „figură de stil" și personificarea ca „figură de gândire"[27].

Bibliografie

1. Aristotel, *Retorica*, Editura IRI, București, 2004

2. Barlow, Jack, *Psychology and the Poetics of Growth: Figurative Language in Psychology, Psychotherapy, and Education*, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, NJ, 1977

3. Bloomfield, Morton W., *A Grammatical Approach to Personification Allegory*, în *Modern Philology*, Vol. 60, Nr. 3, feb., 1963

4. Crăciun, Gheorghe, *Introducere in teoria literaturii*, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011

5. Dodson, Joseph, *The 'Powers' of Personification,* Walter de Gruyter, Berlin, 2008

6. Eco, Umberto, *Kant and the Platypus. Essays on Language and Cognition*, Houghton Mifflin Harcourt, 2000

7. Kövecses, Zoltán, *Metaphor. A Practical Introduction*, Oxford University Press, New York, 2010

8. Nishimura, Satoshi, *Personification: Its Functions and Boundaries*, în *Papers on Language & Literature*, Vol. 50, nr. 1, 2014

[24] James Paxson, op.cit., p. 42
[25] ibidem, p. 42-43
[26] Joseph Dodson, *The 'Powers' of Personification,* Walter de Gruyter, Berlin, 2008, p. 32
[27] Paul Ricoeur, op. cit., p. 70

BDD-A22101 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:38 UTC)

9. Paxson, James, *The Poetics of Personification*, Cambridge University Press, New York, 1994

10. Petocz, Agnes, *Re-Thinking the Place of Semiotics in Psychology and its Implications for Psychological Research*, în *Semiotics. Theory and Applications*, Hamel, S.C. (ed), Nova Science Publishers, New York, 2011

11. Petraș, Irina, *Teoria literaturii*, Biblioteca Apostrof, Cluj Napoca, 2002

BDD-A22101 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:38 UTC)